

hoogleraren, die hem (en anderen!, berichtte hij aan Da Costa) bij zijn ploeteren in de kou lieten staan. Op 25 april 1860 kon hij toch promoveren op een in het latijn geschreven studie over 'de leer van Jezus Christus aangaande de boeken des Ouden Verbonds' en acht dagen later werd hij proponent. In die week overleed Da Costa, die hij nog aan zijn sterfbed had mogen bezoeken. Dat hier dus een 'asjekenezische tijd' een der erfenamen werd van de rasechte sefardie Da Costa, wordt in het boekje niet als iets bijzonders onderstreept: mijns inziens een tekort.

Als predikant diende hij achtereenvolgens de gemeenten van Maasland, Zutphen, Amsterdam (waar hem bij de stichting van de V.U. een professoraat werd aangeboden), Zetten (waar hij Van Lingen opvolgde) en Leiden. Daar overleed hij, zestig jaar oud, op 24 juni 1890. Ik heb er in mijn jeugd, minstens veertig jaar later, zijn naam nog met eerbied horen noemen. Zo snel vergeten is deze 'eersteling' dus zeker niet, want dat hij Jood was werd niet verzwegen. Dit brengt mij tot een wat kritische notitie: het is zeer toe te juichen als naast figuren van het eerste plan ook aandacht besteed wordt aan minder in het oog vallende. Dat dit in populaire series gebeurt is daarbij geen ramp - hoewel de meer geïnteresseerde lezer dan wel meteen een register moet missen. Evenwel, ook populaire publicaties zouden door uitvoerig en kritisch voorwerk geschraagd moeten worden. Maar daar wringt de schoen vaak; zo ook hier. De inleidende schets betreffende de negentiende eeuw is voor het onderwerp zo goed als irrelevant (wat had Van Ronkel met de afscheiding te maken?) Over de positie van de Joden en met name de soms bruisende stroom van overgangen tot het christendom - waar ook Groningers door hun urbane breedheid toe bijdroegen - wordt nl. niets houtsnijdends gezegd. Wel wordt 'de kerkelijke strijd' met de Doleantie als resultaat, vrij uitvoerig geschetst, maar een exacte plaatsbepaling van Van Ronkel ontbreekt. En zo wordt ook zijn bibliografie keurig genoteerd maar nauwelijks nader bezien. Een theologische peiling van zijn positie - behalve dat de betrokkene zich nazaat van Abraham is blijven voelen - wordt evenmin gegeven.

Dat er naast en tegenover het anti-semitisme ook een orthodox, eschatologisch bepaald filojudeïsme bestond, horen we niet.

En zo is dit boekje, dat als 'eersteling' zeker waarde heeft, eigenlijk slechts als aanzet tot nadere grondige studie te waarderen. Er steekt minstens nog een stevige doctoraalscriptie in het onderwerp.

F.R.J. Knetsch